

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра політології та філософії

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПОЛІТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЙ СУЧАСНОМУ
СЕПАРАТИЗМУ»**

Виконав: студент II курсу
Р1-М22z групи
спеціальності 052 Політологія
СИТНИК Володимир Олександрович

Керівник: **Маркітантов В. Ю.**,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та філософії

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕПАРАТИЗМУ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ.....	9
1.1. Сутність та основні підходи до визначення сепаратизму в сучасній науці.....	9
1.2. Підходи до типології сепаратизму.....	20
1.3. Основні форми сучасного сепаратизму.....	26
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ СЕПАРАТИЗМУ В СВІТІ.....	34
2.1. Основні методи подолання сепаратизму.....	34
2.2. Досвід мирного подолання сепаратистських проявів.....	37
2.3. Досвід силового врегулювання сепаратистських конфліктів.....	43
2.4. Роль міжнародних організацій у врегулюванні сепаратистських конфліктів.....	50
РОЗДІЛ 3. СЕПАРАТИЗМ В УКРАЇНІ ТА ПРАКТИКА ПОДОЛАННЯ ЙОГО ПРОЯВІВ.....	55
3.1. Формування та активізація сепаратизму в сучасній Україні.....	55
3.2. Методи запобігання та протидії сепаратизму в Україні.....	71
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	85

ВСТУП

Актуальність. Однією з загроз суверенітету багатонаціональних держав, їх стабільному розвитку та територіальній цілісності, особливо у перехідні або кризові періоди, є прояви сепаратизму. Посилення сепаратизму іноді спричиняє виникнення самопроголошених держав, саме існування яких може загрожувати миру та стабільності в регіоні, зумовити геополітичні зіткнення між основними країнами світу, порушити функціонування загальної системи міжнародних відносин.

Сепаратизм може розривати соціальну та культурну єдність, викликаючи розбіжності та конфлікти між різними етнічними чи культурними групами, може спричинити загострення соціальних протиріч та навіть насильство в регіонах його поширення. Прояви його здатні призвести до подальшого розпаду та дестабілізації країн, загрожуючи не лише територіальній цілісності, але й їхньому суверенітету, появі нових конфліктів, які можуть впливати на міжнаціональні відносини та політичну стабільність.

Сепаратизм становить загрозу безпеці, включаючи загострення міжнаціональних конфліктів, можливість терористичних актів або збройних конфліктів, що мають негативний вплив на стабільність регіону та сусідніх територій.

Сепаратистські рухи можуть призвести до втрати певних територій або втрати контролю над певними регіонами у межах держави, зменшення територіальної цілісності країни, до політичних змін, зокрема у розподілі владних структур або навіть створенні нових державних утворень. Вони здатні спричинити розрив економічних зв'язків між регіонами, втрату доступу до ресурсів, ринків збуту та інвестицій, поглибити соціокультурні розбіжності між різними етнічними чи культурними групами, призвести до загострення соціальних конфліктів та погіршення взаєморозуміння між спільнотами тощо.

Отже, дослідження політичних механізмів протидії сепаратизму є важливим для підтримки міжнаціональної стабільності, міжнародної безпеки та розвитку способів вирішення конфліктів у сучасному політичному контексті, що актуалізує вивчення даної проблематики.

Сьогодні не існує універсальної системи методів боротьби з сепаратизмом, оскільки у кожній країні він має свою специфіку. Саме тому розробка та дослідження механізмів запобігання та подолання проявів сепаратизму є одним із пріоритетних напрямів сучасної роботи експертної та наукової спільноти, адже розуміння причин та механізмів, що лежать в основі сепаратистських рухів, може допомогти розробити стратегії запобігання конфліктам та насильству, збереженню цілісності країн та зміцненню соціальної єдності. Це включає політичні, соціальні та економічні заходи, спрямовані на вирішення кореневих проблем, що спричиняють сепаратизм.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у характеристиці політичних механізмів протидій сепаратизму в сучасному світі.

Визначена мета передбачає реалізацію наступних **завдань**:

- визначити сутність та охарактеризувати основні чинники сепаратизму в сучасній науці;
- висвітлити основні підходи до типології сепаратизму;
- охарактеризувати форми сучасного сепаратизму;
- проаналізувати світовий досвід врегулювання сепаратистських проявів та конфліктів;
- визначити роль міжнародних організацій у врегулюванні сепаратистських конфліктів;
- висвітлити процеси формування та активізації проявів сепаратизму в сучасній Україні;
- охарактеризувати методи запобігання та протидії сепаратизму в Україні.

Об'єктом кваліфікаційного дослідження є сепаратизм у контексті суспільно-політичних процесів на локальному, національному та міжнародному рівнях.

Предметом дослідження є політичні механізми держави, міжнародних організацій та інших учасників, спрямовані на запобігання та протидію сучасному сепаратизму.

Дослідженням проблем сепаратизму приділено достатньо уваги вітчизняними науковцями. Цінним підґрунтям теоретичного осмислення сутності сепаратизму стали наукові роботи М. Басараба, Н. Горло, В. Дівак, І. Кресіної, М. Мосори, В. Наконечного, О. Павлятенко, І. Рафальського, С. Савойської, І. Філоненко Р. Ключника, О. Цебенка, О. Шаран та інших.

Питанням типології сепаратизму в своїх роботах цікавились такі українські дослідники як І. Валюшко, Л. Ковалевич, О. Ляшенко, В. Наконечний, В. Панібудьласка, І. Рафальський, В. Рахмайлов, М. Ріпа, Є. Рябінін, В. Стафійчук, С. Сьомін, М. Степико, І. Філоненко, О. Цебенко, О. Шаран та інші.

Методи запобігання та боротьби з сепаратизмом розглядали в своїх дослідженнях В. Дівак, І. Копотун та Н Карманова, О. Цебенко та С. Капраль, В. Маркітантов, І. Рафальський О. Рибщун, О. Шаран, О. Резнікова, А. Місюра, С. Дрьомов та К. Войтовський, О. Яковенко та інші.

Аналізу особливостей сепаратизму в Україні присвятили свої наукові пошуки В. Андріяш, Ю. Балєга, М. Басараб, М. Гетьманчук, Н. Гичка, Н. Горло, С. Денисюк, М. Мосора, Л. Нагорна, М. Паламарчук, С. Савойська, О. Шаран, В. Явір, М. Ярмоленко та інші.

Методи дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході та використанні різноманітних загальнонаукових та спеціальнонаукових методів. Основні принципи дослідження включають об'єктивність, науковість, комплексність, системність, а також неупередженість авторських оцінок.

У кваліфікаційній роботі використані загальнонаукові та спеціальнонаукові **методи**, зокрема діалектичний, аналізу та синтезу, індукція та дедукція, узагальнення, спостереження, історичний метод, системний, структурно-функціональний, біхевіористський, порівняльний тощо.

Так, діалектичний метод використовувався при розгляді сепаратизму через призму взаємозв'язків з правом націй на самовизначення, націоналізмом та іншими явищами. Він дозволяє виявити суперечності та внутрішню єдність у розвитку сепаратизму. Аналіз і синтез використовувались при вивченні причин та особливостей сепаратизму, а також підходів до його визначення. Індукція та дедукція застосовувались при аналізі особливостей сепаратизму в Україні. Спостереження використано при аналізі змін сепаратистських настроїв в Україні протягом останніх років.

Історичний метод спрямований на розкриття генезису сепаратизму в Україні та аналізу світового досвіду подолання його проявів.

Системний підхід використовується для аналізу сепаратизму як комплексного явища, розглядаючи його взаємодію з різними аспектами та факторами, розкриття змін, які відбулися в цьому явищі протягом останніх десятиліть. Структурно-функціональний метод застосовується для аналізу структурних компонентів системи протидії сепаратизму в сучасному світі та Україні, розкриття ролі та функцій кожного елемента цієї системи в контексті подолання сепаратизму.

Порівняльний метод застосовується при аналізі причин та чинників сепаратизму в різних країнах, що дозволило визначити особливості його прояву в Україні, а також досвіду та механізмів протидії сепаратизму.

Біхевіористський метод використано для аналізу ролі політичних лідерів та еліт у формуванні та поширенні сепаратистських ідей серед населення, а також зміни сепаратистських настроїв в Україні протягом років незалежності.

Наукова новизна отриманих результатів. На основі дослідження механізмів протидії сучасному сепаратизму, нами отримано результати, що містять елементи наукової новизни, а саме:

- доведено, що особливістю сучасного сепаратизму в Україні є його штучний характер, стимулювання та підтримка ззовні, породжений амбіціями країн-сусідів, зокрема російською федерацією та Угорщиною. Проявляється він у реалізації цими країнами політики закордонних «співвітчизників» у формі подвійного громадянства, фінансовій підтримці етнічних представників та їх установ, значній присутності у медіапросторі, освіті та культурі тощо;

- підтверджено, що попри неодноразові спроби вирішити конфлікт мирним шляхом, зокрема правовими, фінансовими та інформаційними методами, у тому числі й значними зусиллями міжнародних організацій, силові методи боротьби були визначені найбільш ефективними в його активній фазі, і, особливо, у повномасштабній російсько-українській війні;

- розвинуто ідею щодо неефективності механізмів внутрішньої протидії сепаратизму через безпосереднє втручання потужної третьої сторони конфлікту – російської федерації, яка переслідує власні цілі та зацікавлена у його перманентному стані.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у систематизації знань щодо сепаратизму в політичній науці та глибокому вивченні проблематики протидії сепаратизму в українській практиці. Авторські висновки можуть посприяти розвитку досліджень у галузі політології, допомагаючи розширити розуміння сучасних викликів та тенденцій, пов'язаних із проявами сепаратизму. Наше дослідження також може стати основою для подальших теоретичних розвідок, пов'язаних із дослідженнями сепаратизму, сепаратистських конфліктів, стратегій та механізмів протидії йому тощо.

Отримані результати можуть бути використані при розробці лекцій, семінарів, методичної літератури з навчальних дисциплін, пов'язаних із вивченням сепаратизму, конфліктології, етнополітичних процесів, регіоналістики тощо. Їх практичне застосування може сприяти оптимізації політичних стратегій, зокрема, для центральних органів державної влади України в управлінні внутрішніми та зовнішніми викликами, обумовленими сепаратизмом.

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної роботи були апробовані на студентській науковій конференції (Кам'янець-Подільський, березень 2023 р.) з темою доповіді: «Основні прояви сепаратизму в сучасному світі», а також на міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири політичної й духовної консолідації українського суспільства» (Переяслав, червень 2023 р.) з темою доповіді «Роль міжнародних організацій у врегулюванні сепаратистських конфліктів».

Публікації. Результати роботи представлені у статті опублікованій спільно з науковим керівником: Маркітантов В., Ситнік В. Роль міжнародних організацій у врегулюванні сепаратистських конфліктів. *Європейські орієнтири політичної й духовної консолідації українського суспільства* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. Переяслав (Київська область) : Домбровська Я.М., 2023. С. 13-16.

Структура кваліфікаційної роботи. Дипломна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел та літератури. Обсяг основної частини тексту становить 84 сторінки. Список використаних джерел налічує 76 позиції.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження політичних механізмів протидії сучасному сепаратизму, нами досягнуто наступних результатів:

1. Сепаратизм у сучасній науці визначається як політичний або соціокультурний рух, спрямований на територіальне відокремлення або отримання автономії певної частини держави з метою створення нового політичного утворення або надання регіону більшої самостійності з врахуванням етнічних, мовних, культурних або релігійних особливостей. Рушійною силою сепаратистських рухів є, як правило, сформована й політично організована етнонаціональна спільнота. Кінцева мета сепаратизму зазвичай полягає у політико-державному самовизначенні нації, створенні на відокремленій території незалежної держави або отриманні широкої політичної автономії в складі держави-суверена.

Основними чинниками сепаратизму можуть бути: етнічні та культурні розбіжності, нерівномірний розвиток регіонів або розподіл економічних ресурсів, політичні конфлікти, історичні протиріччя, дискримінація та порушення прав меншин, зовнішнє втручання тощо.

2. Критеріями класифікації сепаратизму переважно визначають: сферу прояву (політичний, економічний, правовий та ідеологічний), кількість акторів (двосторонній та багатосторонній), ідеологічну основу (етнічний, релігійний та цивілізаційний), цілі (стратегічний та тактичний), спрямованість (внутрішній і зовнішній), територія (регіональний та локальний), функціональну динаміку (еволюційний та радикальний), соціальне значення (архаїчний та прогресивний), тривалість (постійний та тимчасовий), особливості прояву (фактичний та формальний), методи досягнення мети (ненасильницький та силовий), об'єкти спрямованості (безадресний, односторонній і обопільний).

Наведені типології сепаратизму дозволяють підкреслити його багатоаспектність та варіативність проявів.

3. Залежно від цілей, покладених в основу сепаратистських рухів, виокремлюють наступні форми сепаратизму: сецесія – відокремлення етносу чи нації з метою створення власної держави; іредентизм – відокремлення частини території з метою приєднання до сусідньої держави; енозис – відокремлення з метою приєднання до держави, де проживає основна частина однойменного етносу; деволюція – прагнення та отримання регіонами всередині держави політичної влади й дедалі більшої автономії.

4. Вибір методів та шляхів подолання сепаратизму значною мірою залежить від природи конфлікту, його особливостей та стадії тривалості. Найпоширенішими методами боротьби з сепаратизмом є силові: репресії, збройна боротьба, політика асиміляції, кримінальна відповідальність та інституційні (ненасильницькі) методи: федералізація, регіоналізація, автономія та розширення представництва меншин.

5. Основними сучасними методами протидії сепаратизму стали ненасильницькі методи, які спрямовані на пошук компромісів, посилення спроможностей держави впливати на дезінтеграційні процеси та недопущення насильницьких проявів. Вважається, що вони дозволять нівелювати руйнівний потенціал сепаратистських проявів. На сучасному етапі основною метою діяльності державних органів у цьому напрямі стало створення таких умов, за яких у країнах здійснювалося б ефективно управління дезінтеграційними процесами.

Силові ж методи боротьби із сепаратизмом сьогодні критикуються у всьому світі через недемократичність та порушення прав людини. Вони супроводжуються загибеллю людей та значними руйнуваннями. Попри їх ефективність, не можна з великою впевненістю зазначити, що сепаратизм таким чином може бути остаточно переможений. Військові операції переважно сприймаються як воєнні злочини та трагедія меншин, репресії проти політичних опонентів, що у майбутньому може створить підґрунтя для нових конфліктів.

6. У випадках неспроможності або неефективності самостійного протистояння сепаратизму, держави можуть звернутися по допомогу до міжнародної спільноти, й насамперед до таких організацій як ООН, НАТО, Європейський Союз, Рада Європи та ОБСЄ, діяльність яких може бути ефективним інструментом протидії сепаратизму або його наслідків. Застосування міжнародними організаціями вищезазначених механізмів дає можливість у певних випадках припинити збройні сепаратистські конфлікти, в інших – завершити лише активну фазу протистояння.

Міжнародні безпекові організації застосовують широкий спектр інструментів прямого та опосередкованого впливу, зокрема: міжнародно-правовий механізм; миротворчі та моніторингові місії; механізм міжнародного визнання / невизнання незалежності новостворених держав / державних утворень; діалог в багатосторонньому форматі; міжнародні санкції; міжнародний фінансовий механізм.

7. На початку державотворення в Україні сепаратизм не представляв загрози її національній безпеці та територіальній цілісності. Певними каталізаторами активізації сепаратистських настроїв, зокрема й екстремістських проявів стали революції (помаранчева та гідності) з їх наслідками, а також різноманітні інструменти російської федерації, що свідчить про його стимулювання ззовні та штучних характер. Сепаратизм виявився захисною реакцією для збереження існуючого порядку речей.

Про штучний характер свідчить й практична реалізація угорської політики підтримки закордонних «співвітчизників» у формі подвійного громадянства, фінансовій підтримці етнічних угорців та їх установ, присутності угорського чинника у медіапросторі, освіті та культурі, що свідчить про «повзучу мадяризацію» Закарпаття.

Найбільшими осередками невдоволення виявилися регіони з найбільшою кількістю російської меншини – Донбас і Крим. Відповідно Україна на сході була втягнута у масштабний етнополітичний збройний

конфлікт, в якому брали участь три сторони: Україна, самопроголошені «ДНР» і «ЛНР» та російська федерація.

8. З початку 2014 року Україна розпочала застосування різноманітних засобів боротьби з сепаратизмом, зокрема правових, фінансових, інформаційних та силових. Застосовуючи правові механізми протидії сепаратизму, Україна ставила собі за мету повернення під свою юрисдикцію тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму. Разом із тим, збереження виплат громадянам України на непідконтрольних територіях мало на меті збереження лояльності місцевого населення.

Українська влада неодноразово намагалася вирішити конфлікт мирним шляхом, проте силові методи боротьби з сепаратизмом були визначені найбільш ефективними в активній фазі боротьби з сепаратизмом. Це завдання передбачалося реалізувати у ході антитерористичної операції, а з 2018 року – Операції об'єднаних сил. Проте, всі методи протидії сепаратизму виявилися неефективними через неможливість встановлення контролю в окупованих територіях, дотримання норм українського законодавства, а також занепокоєння міжнародної спільноти дотриманням прав людини.

Головна ж причина відсутності бажаних результатів – безпосереднє втручання російської федерації, що полягало в окупації територій, фінансовій та збройній підтримці сепаратистів, прихованій і відкритій агресії, і, зрештою, повномасштабній війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Агресія проти України : Резолюція ES-11/1, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй від 02.03.2022. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU22003?an=2>.
2. Асланов С. Дестабілізація етнополітичної ситуації в Автономній Республіці Крим. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. праць / НУ “ОЮА” ; Південноукр. центр гендерних досліджень ; голов. ред. доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, академік АПН України С.В. Ківалов. Одеса, 2014. Вип. 52. С. 163-172. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/344/Aslanov%20Dest%20etnop2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
3. Балацька О. Сецесіонізм як фактор політичного насилля: сучасні тенденції. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2017. Вип. 12. С. 157-163.
4. Басараб М. Глобалізаційні тенденції: нові стимули для сепаратизму. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса*. 2011. Вип. 5. С. 275-286.
5. Бурдяк В. Моделі вирішення етнічних конфліктів сучасності: теоретичний аспект. *Науковий вісник Чернівецького університету: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 607-609. С. 316-322. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvchnuipmv_2012_607-609_58.
6. Ведмідський О. В. Актуальні питання протидії сепаратизму в Україні. с. 64-65. *Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 63-65. URL : <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/20161103.pdf>.
7. Військового вирішення Карабаського конфлікту немає – США в ОБСЄ. *Укрінформ*. Мультимедійна платформа іномовлення України.

29.09.2020. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3108822-vijskovogo-virisenna-karabaskogo-konfliktu-nemae-ssa-v-obse.html>.

8. Вітман К. Особливості процесу сепаратизації в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 53. С. 19-28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_53_5.

9. Горло Н. Компаративний аналіз змісту понять «іредентизм» і «енозис» *Людина, суспільство, політика : актуальні виклики сучасності* : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12-13 лютого 2016 р.) / за заг. ред. Д. В. Яковлева. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. С. 39-42.

10. Горло Н.В. Концептуальні засади і практика іредентизму: внутрішньополітичний і міжнародно-політичний контексти : монографія. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019. 448 с.

11. Горло Н.В. Функціональні та концептуальні моделі політики іредентизму : дис. ... докт. політ. наук: 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2019. 486 с.

12. Гриценко П. Ю. Мова як індикатор угорсько-українських відносин сьогодення. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 1(46). С. 26-37. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2018_1_7.

13. Грін О. Деволюція як методологічний аспект проблеми регіонів Європейського Союзу. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2016. Вип. 1(16). С. 91-98.

14. Деволюція. *Велика українська енциклопедія*. <https://vue.gov.ua/Деволюція>

15. Дівак В.В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти. Київ : Логос, 2010. 223 с.

16. Дівак В.В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти : автореф. дис... к.політ.н.: спеціальність 23.00.02 –

політичні інститути та процеси. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2010. 23 с.

17. Євтушенко І. Роль та місце міжнародних організацій у врегулюванні збройного конфлікту на Південному Сході України (нормативно-правовий аспект). *Проблеми законності*. 2015. Вип. 131. С. 124-132.

18. Капітоненко М. Політика Росії щодо сусідніх держав (доктрина «обмеженого суверенітету»). *Військово-морські сили України. Оцінки стратегічного середовища*. 2018. С. 46-52. URL : https://prismua.org/wp-content/uploads/2018/11/Ukrainian_Navy_PRINT.pdf.

19. Ключник Р. Сепаратизм як світова мегатенденція сучасності. *Політичний менеджмент*. 2011. № 6. С. 120-128. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2011_6_16.

20. Козак Т. Європейська інтеграція та проблеми регіонів : навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка. 2008. 236 с.

21. Коментар речниці МЗС у зв'язку із врученням послу Угорщини в Україні ноти протесту / Міністерство закордонних справ України. 26.10.2020. URL : <https://mfa.gov.ua/news/komentar-rechnici-mzs-u-zvyazku-iz-vruchennyam-poslu-ugorshchini-v-ukrayini-noti-protestu>.

22. Конституція України від 01.01.2020 № 254к/96-ВР // Законодавство України. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

23. Конституція Республіки Крим. Верховна Рада України. Законодавство АР Крим. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/krym/show/rb076a002-92#Text>.

24. Конфлікт у Нагірному Карабасі: з чого все почалося. *Chas News*. 25.09.2023. URL : <https://chas.news/current/konflikt-mizh-azerbaidzhanom-ta-vmeniyem-royasnyuemo-chomu-kraini-voroguyut-cherez-nagirni-karabah>.

25. Копотун І., Карманова Н. Методи протидії сепаратизму. *Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*. Харків, 2019. С. 139-140. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/68.pdf.

26. Копотун І., Місюра А.. Методи протидії сепаратизму. *Публічне право*. 2017. № 3. С. 167-171. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2017_3_24.

27. Кралюк П. Чи потрібна укромадьярам «велика Угорщина»? 15 жовтня 2017. *Радіо Свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/28794884.html>.

28. Кресіна І. Правові механізми запобігання та протидії сепаратизму в Україні. *Держава і право*. 2014. Вип. 64. С. 352-359.

29. Кримінальний кодекс України від 05.10. 2023 р. № 2341-III. *Верховна рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

30. Крук А., Романюк Н. Сепаратизм як загроза національній безпеці Бельгії. *Актуальні проблеми країнознавчої науки* : матеріали I міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Луцьк, 9-10 жовтня 2014 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. С. 87-89. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11121/1/Kruk%20A.%20P.%2C%20Romaniuk%20N.%20I..pdf>.

31. Кубіна В. Український виборчий округ на Закарпатті: головні небезпеки. *Укрінформ*. 21.05.2019. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2704913-ugorskij-viborcij-okrug-na-zakarpatti-golovni-nebezpeki.html>.

32. Максак Г., Герасимчук С. Історія відносин Україна-Угорщина як динаміка та зміст політичного діалогу. *Українська призма*. 2020. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/02/Istoriya-vidnosyn-UkrayinaUgorshhyna-yak-dynamika-ta-zmist-politychnogo-dialogu.pdf>.

33. Маркітантов В. Європейський досвід мирного подолання сепаратистських проявів. *Європа: виклики для України*: збірник матеріалів

Всеукраїнського круглого столу із міжнародною участю (до 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка) / [редкол.: С.А. Копилов (голова, наук.ред.), С.Г. Вонсович (заступник голови) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. С. 69-73.

34. Маркітантов В. Особливості процесів регіоналізації в Сполученому Королівстві Великобританії та Північної Ірландії. «Дні науки філософського факультету – 2015», Міжн. наук. конф. (2015; Київ) : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. Ч. 9. С. 49-51.

35. Маркітантов В.Ю., Найчук А.В. Нищення української державності як один з напрямів сучасної зовнішньополітичної стратегії Російської Федерації. *Держава і право*. 2022. Вип. 1. С. 168-181. URL : http://jnas.nbu.gov.ua/j-pdf/dip_2022_91_17.pdf.

36. Маркітантов В., Рибщун О. Досвід силової протидії збройному сепаратизму. *Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики*. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 29 березня 2018 р.). Львів : НУ ЛП, 2018. С. 28-31. URL : <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/9/16/paragraphs/804/zbirnykmaterialiv2.pdf>.

37. Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України : аналіт. доп. / О.О. Резнікова, А.О. Місюра, С.В. Др'юмов, К.Є. Войтовський. К. : НІСД, 2016. 52 с. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-01/Separatism_druk-8a53a.pdf.

38. Мосора М.А. Сепаратизм як інституціоналізована політична практика: виклики для Європейського Союзу і України : дис. ... докт. філос. 052 Політологія. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2022. 216 с.

39. Наконечний В.С. Сепаратизм: поняття та підходи до тлумачення. *Політичні процеси і інститути*. 2007. С. 127-132. URL : http://fsn.fhum.info/pdf/84/84_127-132.pdf.

40. Наконечний В. Типологія сепаратизму: сучасний стан понятійного поля. *Політичне життя*. 2018. № 3. С. 36-41. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2018_3_8.

41. Олійник І. 30-річний конфлікт за Нагірний Карабах може закінчитися на користь Азербайджану. *Заборона*. 05.06. 2023. <https://zaborona.com/30-richnyj-konflikt-za-nagirnyj-karabah-mozhe-zakinchytysya/>

42. Олішевська В. Сепаратизм: сутність, зміст, основні підходи. *Державне управління*. 2013. Вип. 5. С. 150-152.

43. Павлятенко О. Феномен сепаратизму в сучасному світі. Гілея: наковий вісник. 2016. Вип. 115. С. 398-403. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_115_100.

44. Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В.П. Горбатенко ; за ред. Ю.С. Шемчушенка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. 2-е вид., доп., перероб. К. : Генеза, 2004. 736 с.

45. Прем'єр Іспанії: Сепаратистському процесу в Каталонії настав кінець. *Нове время*. URL : <https://nv.ua/ukr/specials/referendumkatalonia.html>.

46. Притула В. Кримський сепаратизм: міфи і реальність. *Радіо Свобода*. 22.10.2012. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/24747349.html>.

47. Про делегування Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та Луганській державним адміністраціям повноважень з управління майном, що перебуває у загальнодержавній власності : Указ Президента України № 560/93 від 26.11.1993 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560/93#Text>.

48. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 №

1207-VII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.

49. Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави : Постанова Верховної Ради України від 20.03.2014 р. № 1140-VII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* 2014. URL : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1140-18>.

50. Про запобігання проявам сепаратизму та іншим посяганням на основи національної безпеки України : Постанова Верховної Ради України від 22.02.2014 р. №756-VII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-18#Text>.

51. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Державний комітет статистики України. URL : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>

52. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>.

53. Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаратизацію) : Проект Закону України. Проект Закону України 22.07.2014 р. № 4300а. *Верховна Рада України. Офіційний веб-портал.* URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4300%E0&sk1=8.

54. Рафальський І. Самовизначення та сепаратизм. Питання теорії. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України.* 2014. Вип. 4-5 (72-73). С. 78-93. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_samovyznachennia.pdf

55. Резнікова О., Цюкало В. Використання міжнародних форматів для врегулювання сепаратистських конфліктів. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. 21 с. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-05/separatyzm-c151c.pdf>.

56. Референдум у Каталонії: в ЄС розповіли, якими стануть його наслідки. *Патріоти України*. URL : <http://patrioty.org.ua/politic/referendum-u-katalonii-v-iesrozpovily-iaakumu-stanut-ioho-naslidky-195063.html>.

57. Ризики тероризму та сепаратизму / Державна служба фінансового моніторингу України. 2017. 84 с. URL : https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/2017%2012%2028_Tipolog_2017_terror.pdf.

58. Рябінін Є. Угорський екзогенний вплив на сепаратистський рух у Закарпатті. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 1(46). С. 79-83. URL : <https://niss-priority.com/index.php/journal/issue/download/2/1-2008-pdf>.

59. Саєнко І. Сепаратистські настрої як світова тенденція сучасності та основна загроза національній безпеці під час воєнного вторгнення РФ до України. *EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE*. 2022. Volume 9. Issue 4. С. 25-32. URL : <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2022/2022-9-4/05.pdf>.

60. Степико М. Потенціальні загрози регіонального сепаратизму в Україні : аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 11.03.2014. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/potencialni-zagrozi-regionalnogo-separatizmu-v-ukraini>.

61. Суїменко Є. Гомеостаз. Енциклопедія Сучасної України. Т. 6: «Го» – «Гю» / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. 712 с. URL : <https://esu.com.ua/article-30736>.

62. Сьомін С. Сепаратизм як загроза національній безпеці України. *Стратегічні пріоритети*. 2014. Вип. 3 (32). С. 143-149.

63. Територіальна цілісність України : Резолюція 68/262, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй від 27.03.2014. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU14123>.

64. Тужанський Д. Що ховається за ідеєю автономії угорців? Ризики та можливості для України. *Європейська Правда*. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/03/29/7063755/>

65. Турчинов упевнений, що закінчити війну може тільки армія - іншого шляху немає. *Уніан*. 24.08.2014. URL : <https://www.unian.ua/politics/954907-turchinov-uevneniy-scho-zakinchiti-viynu-moje-tilki-armiya-inshogo-shlyahu-nemaie.html>.

66. Угода між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України від 28 травня 1997 року № 643_076. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_076#Text.

67. Угорщина вирішила створити посаду міністра розвитку Закарпатської області - Україна вимагає пояснень. 12.08.2018. УНІАН. URL : <https://www.unian.ua/politics/10210385-ugorshchina-virishila-stvoriti-posadu-ministra-rozvitku-zakarpatskoji-oblasti-ukrajina-vimagaye-poyasnen.html>

68. Цебенко О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2014. Вип. 26. С. 44-51.

69. Цебенко О.О., Капраль С.С. Роль міжнародних безпекових організацій у врегулюванні сирійського конфлікту. *Регіональні студії*. 2018. № 14. С. 106-110. URL : <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/14/22.pdf>.

70. Федунь О., Шаран О. Дефініції сепаратизму у науковому дискурсі. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2020.

Вип. 48. С. 127-136. URL :
<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/11042/11346>.

71. Філоненко І., Ріпа В. Сучасні наукові підходи до вивчення сепаратизму. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. 2018. Вип. 8. С. 142-149. URL :
http://nbuv.gov.ua/UJRN/ksuhsgs_2018_8_22.

72. Шаран О. Епістема сепаратизму в політичній науці. *European political and law discourse*. 2021. Issue 1. Volume 8. P. 141-147. URL :
<https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2021/2021-8-1/19.pdf>.

73. Шаран О.В. Міжнародно-політичні механізми протидії сепаратизму у державах Європи : дис. ... докт. філос. 052 Політологія. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2021. 270 с.

74. Шляхтун П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : підручник. 3-тє вид., стер. К. : Либідь, 2005. 576 с.

75. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 2. Д-Й. К. : «Укр. енцикл.», 1998. URL :
<https://leksika.com.ua/15460225/legal/iredentizm>.

76. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 5. П-С. К. : «Укр. енцикл.», 1998. URL :
<https://leksika.com.ua/15460225/legal/separatizm>.